

**In Memoriam Erdősi Ferenc
(Pécs, 1934. IV. 19. – Pécs, 2022. XII. 5.)**

***In Memoriam Ferenc Erdősi
(Pécs, 19. 04. 1934. – Pécs, 5. 12. 2022.)***

HAJDÚ ZOLTÁN

HAJDÚ Zoltán: tudományos tanácsadó, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; hajdu.zoltan@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-2055-5962>

Zoltán Hajdú: scientific advisor, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; hajdu.zoltan@krtk.hu; <https://orcid.org/0000-0003-2055-5962>

Erdősi Ferenc elzászi és fekete-erdei, német eredetű – apai és anyai ágon egyaránt magyarrá vált – vasutas családban született. Kora gyermekkorától magyar neveltetést kapott, de folyamatosan jelen volt életében a „származástudat”. Ennek az örökölt adottságnak lényegi szerepe volt későbbi élete alakulásában. Kora gyermekkorától különleges helyet töltött be életében a munka. Édesapja révén nagyfokú utazási szabadságot élvezett a MÁV vonalain, s fiatal korától kezdve tudatosan élt is ezzel a lehetőséggel. Beutazta a Dunántúl egészét, de nem volt ismeretlen számára Budapest sem. Pécsset már elemi iskolásként a II. világháború előtt minden részletében megismerte. 1944 késő őszén – tíz évesen – a házukba beszállásolt német katonáktól első kézből kapott képet a nyugati, a keleti és a balkáni front sajátosságairól. A mindhárom fronton megfordult katonák a balkáni frontot tartották a legkíméletlenebbnek és legembertelenebbnek. A háború sajnos személyes élményévé vált Budapesten, Dombóváron és Pécsen is.

Középiskolai tanulmányait 1944 szeptemberében kezdte a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában a város főterén. Pozitív és negatív tapasztalatok egyaránt érték, melyekről idősebb korában már csak mosolyogva tudott beszélni. A rendek feloszlásakor édesapja átíratta a Felsőkereskedelmi Iskolába, mely később Közgazdasági Technikummá alakult át, s itt érettségizett 1952-ben. A háború után középiskolásként az átalakuló, átépülő város folyamatainak tudatos megfigyelőjévé vált.

Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte földrajz-geológia szakon, 1956-ban szerzett földrajzból középiskolai tanári diplomát, de geológiából is hatalmas tudásra tett szert. Az egyetemet (ahol különösen Prinz Gyulához kötődött) és Szeged belvárosát szerette, de az Alföld a saját szóhasználatával élve „taszítóan unalmas” volt számára. Amikor Szeged felől jövet Bajánál átlépte a Dunát, rögtön jól és otthon érezte magát.

Az egyetem elvégzése után Marcaliba került középiskolai tanárnak. Az akkori kisvárost unalmasnak találta, de a Balaton közelsége kárpótolta, rendszeresen kijárt a tóhoz. Marcali ezzel együtt is nagyon jelentős szerepet kapott további életében. Itt ismerte meg kedves feleségét, Margót, akivel haláláig boldog házasságban élt, s két fiút neveltek fel. Marcaliban érte az 1956-os forradalom traumája, s mint nagyon sok kortársa számára, rá is életre szóló hatással voltak az események.

1959-ben tudott visszakerülni Pécsre, 1961-1964 között a Bányaiipari Technikumban főleg geológiát tanított. (E mellett középiskolai történelemtanári diplomát szerzett az ELTÉ-n. Egyszerre volt számára fontos a föld és az ember története.)

1964-ben főiskolai tanársegéd lett a Pécsi Tanárképző Főiskola Földrajzi Tanszékén. Több tárgyat tanított magas szinten, de nem igazán tudta saját munkához való hozzáállását megszerettetni a hallgatókkal. A szénbányászat környezeti következményei szinte adták a jó szemű, pontos helyismerettel rendelkező tanársegédnek az első jelentős témát: a szénbányászat meddőhányóinak kutatását. A Főiskolán végzett eredeti tudományos kutatásaiból írta, majd summa cum laude eredménnyel védte meg egyetemi doktori értekezését (A társadalom szerepe a földrajzi környezet fejlődésében, különös tekintettel Pécs és környékére) Szegeden 1966-ban. Főiskolai tanársegédként jelent meg első tudományos publikációja 1966-ban az *Időjárás* című folyóiratban (Meddőhányók mikroklímájának néhány jellemzője a pécsi bányavidéken.) Abban az időben nem minden kollégája értette, hogy miért kell egy fiatal főiskolai tanársegédnek országos szinten megjelennie publikációkkal.

Amikor lehetősége nyílt arra, hogy kutató legyen a Dunántúli Tudományos Intézetben (1967), azonnal váltott. Úgy ítélte meg, hogy kutatóként a saját tudása, munkája és szorgalma közvetlenül megjelenik, szemben a főiskolai oktatás átértételes, részleges sikereivel. 1967-től haláláig a DTI és jogutódai keretében futotta be kutatói pályáját.

A DTI-ben – a kialakult belső kutatói munkamegosztáshoz igazodva – gazdaságföldrajzi kutatások vártak rá. Rövid időn belül megjelentek első kutatási eredményei (a dél-dunántúli építőanyagipar, a Dráva-hajózás, Pécs belső történeti-funkcionális átalakulása témákban). Bekapcsolódott a DTI Észak-Mecsek kutatásaiba is, s a területen gyermekkori ismeretei bázisán otthon érezte magát.

Pécsnek és Baranyának feltehetően nincs olyan szeglete, amelyet többször ne járt volna be. Amikor Mohács földrajzát írta, akkor nemcsak a levéltári és szakirodalmi anyagot dolgozta fel, hanem Lehmann Antal szerzőtársával hetekig járták gyalog a város hatalmas kiterjedésű határát. A *Mohács földrajza* (1974) monográfiájuk, amelynek nagy részét Erdősi Ferenc írta, megújította a városföldrajzi műfajt. Tervezték az Alsó-Duna szakaszon Baja és Szekszárd földrajzának megírását is, de itt több akadályba ütköztek.

1976-ban megírta kandidátusi értekezését (A társadalom hatása a felszín-domborzatra, a vizekre és a klímára a Mecsek tágabb környezetében), s ezzel a földrajztudomány kandidátusa lett (1977). Az egyetemi és a kandidátusi disszer-

táció kutatási témafoltonosságot mutat. Ekkor még nem a gazdaságföldrajzi kutatásait összegezte, hanem eredeti témáját zárta le a disszertációban.

Az emlékező 1977. szeptember 1-én ismerkedett meg Erdősi Ferencsel. A DTI nagy része ekkor az Uránbánya munkásszállására volt kitelepítve az eredeti épület rekonstrukciója miatt. Erdősi Ferenc Lehmann Antallal volt egy szűk, szegényes szobában. Dolgozni nem igazán lehetett, folyamatos volt a zaj, az „élet mozgása a folyosón”, ezért a munkaidő nagy részében beszélgettünk. A két jó barát és szerzőtárs korántsem értett egyet mindenben, a DTI helyzetét is alapvetően eltérő módon ítélték meg. Sokat lehetett tőlük tanulni.

A DTI székházának felújítása, a visszaköltözés után teljesen más körülmények és feltételek közé kerültünk. Egyetlen jelentősebb intézeti konfliktusát a visszaköltözés körüli „értékrendi” zavarok (a szobakiosztás, az íróasztal jellegének és nagyságának hierarchiája) váltották ki. Feri teljesen felháborodott azon, hogy ugyan „nagy kutatói” szobát kapott egyedüli használatra, de csak „kis kutatói” méretű íróasztalt. (Egyszer hallottam kiabálni, s láttam csapkodni.) Nem sok hiányzott ahhoz, hogy otthagyon csapat-paport. Mivel szembe szomszédok voltunk a folyosón, én nyugtattam, hogy nem a szoba és az asztal nagysága teszi a kutatót.

Az új intézeti (területfejlesztési) kutatásokba aktívan bekapcsolódott, német nyelvtudása és szélesedő kapcsolatai révén egyszerre hozta be az NSZK és az NDK korabeli megközelítéseit. Az 1970-es évek végén még nem nézték jó szemmel sem a DTI-ben, sem az Akadémián az NSZK-beli kapcsolatok kiszélesítését, az ottani területpolitikai folyamatok értelmezését.

Akadémiái doktori disszertációját (Kommunikáció és térszerkezet) „téma-váltottként” írta meg 1988-ban, majd a következő évben megvédte. A disszertáció minden tekintetben „akadémiai szintű” volt, a védés során külön kiemelték megközelítéseinek szintetizáló jellegét. A megjelent kötet a magyar földrajztudomány jelentős teljesítménye volt a rendszerváltás időszakában.

A pécsi egyetemi szintű földrajzképzés újraindításakor ismét bekapcsolódott az oktatásba; másodállású egyetemi docens, majd 1990-ben egyetemi tanár lett. Nem a graduális, hanem a PhD képzés kötötte le igazán.

2011-es nyugdíjba vonulása nem a tétlenséget jelentette számára, hanem a mindenkor önként felvállalt munka folytatását. A *Tér és Társadalom* felkérésére ekkor készítettem vele az életműinterjút (Hajdú, Erdősi 2012), melynek során több délelőttöt beszélünk végig. Több korábbi „ügyön” túltette magát, elnéző mosollyal emlékezett rájuk.

A nyugdíjba vonulás felszabadította a kényszerű adminisztratív kööttségek alól, s a következő tíz évben egy sokak által megirigyelhető, hatalmas életműrészt hozott létre. Szobájába lépve szinte lehetett tudni, hogy éppen „hol jár”, ott volt nyitva a nagy viláगतlasz, ott feküdtek az asztalán a különböző szaktérképek.

Különleges volt kézirat-előkészítési módszere. Bár tudott írógéppel írni (kötelező tananyag volt már a Közgazdasági Technikumban), használt számítógépet is, de szinte kizárólag kézzel írt. Nem volt szép az írásképe, de aki megtanulta a

sajátos betűkötéseit (Gál Júlia, Frick Dóra, Csapó Ilona), magabiztosan olvasta, s írta át az éppen elvárt formára. Feri „szövegszerkesztője” a nagy olló volt, kiegészítve ragasztószalaggal.

Ha Erdősi Ferenc tudományos publikációit, hivatkozásait az MTMT teljes anyaga alapján tekintjük át, ahol önmagát a „kommunikációföldrajz” művelőjeként határozta meg, akkor megállapíthatjuk, hogy a hosszú életpálya alatt folyamatosan bővült kutatói érdeklődési köre, nem félt több területen elmélyedni (csaknem egy tucat földrajzi ágazatot azonosíthatunk életművében), témát váltani, folyamatokat újragondolni. Egyszerre volt környezet-, történeti-, közlekedési- stb. és kommunikációföldrajzos.

Ha a halála időszakában megjelent tudományometriai táblázat összefoglaló adatait nézzük, akkor bontakozik ki igazán részleteiben a hosszú kutatói pálya eredményessége és értéke: összes tudományos közleményeinek száma 297, ebből 127 tudományos folyóiratcikk, 32 könyv szerzője, 3 szerkesztője, 75 könyvfejezet írója. Műveire 612 független hivatkozás történt.

Erdősi Ferenc nem „karosszék geográfus” volt, tudatosan és sokat utazott. Kutatási módszerének szerves részét képezte a helyszíni, gyalogos terepbejárás és a legkisebb részletekre is kiterjedő megfigyelés. A német nyelvterület nagy részének bejárása mellett élt az MTA egyezményes cserelehetőségeivel, hogy távoli országokat, területeket ismerjen meg. Ismerte és szerette legszűkebb hazáját, Pécsét és Barynyát, az országot, de éles szemű megfigyelője volt a nemzetközi folyamatoknak is.

Erdősi Ferenc nem volt jó adminisztrátor (ezt önkritikusan meg is fogalmazta), nem vonzotta a „hivatal”. Rövid ideig tudományos osztályvezetőként, különböző bizottságok elnökeként tevékenykedett, de nem igazán kötötte le sem a tudományszervezés, sem pedig a „bizottságosdi”. Ami egyértelmű volt ezen tevékenységei között, az a segíteni akarás. Különösen a fiatalok számára nyújtott pálya- és témaorientációs segítséget.

Erdősi Ferenc azok közé a kutatók közé tartozott, akiknek munkásságát már életében díjakkal ismerték el: országos, megyei, ágazati kitüntetések sorát kapta meg, melyekre büszke lehetett, de soha nem hivatkozott velük. Öntudatos és egyben szerény, „szolgáló tudós” volt.

Hatalmas kutatói életműve mellett emberi akarata lehet példamutató mindenki számára. Életének utolsó szakaszában az elhatalmasodó betegségek mellett az igazi gyógyszere a munka volt. Amikor dolgozott, szinte elfeledkezett betegségeiről, nem vette figyelembe fájdalmait, csak a munkára koncentrált, az adott erőt számára.

Kedves Feri, a földi pályádat méltósággal, szerénységgel, tisztelettel övezve futottad be. Nyugodj békében!

Irodalom